Συλλογή της Νομολογίας

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟΥ (τέταρτο τμήμα)

της 18ης Δεκεμβρίου 2025*

«Προδικαστική παραπομπή – Προστασία των καταναλωτών – Καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές – Οδηγία 93/13/ΕΟΚ – Άρθρο 6 παράγραφος 1, και άρθρο 7, παράγραφος 1 – Εξουσία ελέγχου και υποχρεώσεις του εθνικού δικαστή – Ποινική ρήτρα – Απουσία αυτεπάγγελτου ελέγχου της καταχρηστικότητάς της – Δεδικασμένο – Αρχή της αποτελεσματικότητας – Άρθρο 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης. – Επίκληση του καταχρηστικού χαρακτήρα συμβατικής ρήτρας, στο πλαίσιο διαδικασίας κατόπιν παραπομπής μετά από έκδοση αναιρετικής αποφάσεως»

Στην υπόθεση C-320/24,

με αντικείμενο αίτηση προδικαστικής αποφάσεως δυνάμει του άρθρου 267 ΣΛΕΕ, την οποία υπέβαλε το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Ιταλία) με απόφαση της 26ης Απριλίου 2024, που περιήλθε στο Δικαστήριο στις 30 Απριλίου 2024, στο πλαίσιο της δίκης

**CR,**

**TP**

κατά

**Soledil Srl**, υπό διαδικασία προληπτικού συμβιβασμού με τους πιστωτές της,

ΤΟ ΔΙΚΑΣΤΗΡΙΟ (τέταρτο τμήμα),

συγκείμενο από τους I. Jarukaitis, πρόεδρο τμήματος, N. Jääskinen και R. Frendo (εισηγήτρια), δικαστές,

γενικός εισαγγελέας: N. Αιμιλίου

γραμματέας: C. Di Bella, διοικητικός υπάλληλος,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 26ης Φεβρουαρίου 2025,

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

λαμβάνοντας υπόψη τις παρατηρήσεις που υπέβαλαν:

– οι CR και TP, εκπροσωπούμενοι από τον J. S. Bartolomei, avvocato,

– η Ιταλική Κυβέρνηση, εκπροσωπούμενη από τον S. Fiorentino και την G. Palmieri, με τη συνδρομή του M. Cherubini και της C. Colelli, avvocati dello Stato,

– η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, εκπροσωπούμενη από τον P. Kienapfel και την D. Recchia,

αφού άκουσε τον γενικό εισαγγελέα που ανέπτυξε τις προτάσεις του κατά τη συνεδρίαση της 19ης Ιουνίου 2025,

εκδίδει την ακόλουθη

## Απόφαση

1 Η αίτηση προδικαστικής αποφάσεως αφορά την ερμηνεία του άρθρου 6, παράγραφος 1, και του άρθρου 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές (ΕΕ 1993, L 95, σ. 29), καθώς και του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης (στο εξής: Χάρτης).

2 Η αίτηση αυτή υποβλήθηκε στο πλαίσιο ένδικης διαφοράς μεταξύ, αφενός, των CR και TP, δύο φυσικών προσώπων που είχαν υπογράψει υποσχετική δικαιοπραξία για την αγορά ακινήτου και έχουν την ιδιότητα του καταναλωτή, και, αφετέρου, της Soledil Srl, εταιρίας υπό διαδικασία προληπτικού πτωχευτικού συμβιβασμού, η οποία είχε δεσμευθεί βάσει της ίδιας δικαιοπραξίας να τους πωλήσει το ακίνητο, με αντικείμενο τη λύση αυτού του προσυμφώνου αγοραπωλησίας του ακινήτου, καθώς και το κύρος της εκεί περιεχόμενης ποινικής ρήτρας.

### Το νομικό πλαίσιο

#### *Το δίκαιο της Ένωσης*

*Η οδηγία 93/13*

3 Η εικοστή τέταρτη αιτιολογική σκέψη της οδηγίας 93/13 έχει ως εξής:

«[…] οι δικαστικές αρχές και τα διοικητικά όργανα [των κρατών μελών] πρέπει να διαθέτουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα ώστε να θέτουν τέρμα στην εφαρμογή των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται με τους καταναλωτές».

4 Το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 ορίζει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη θεσπίζουν διατάξεις σύμφωνα με τις οποίες οι καταχρηστικές ρήτρες σύμβασης μεταξύ επαγγελματία και καταναλωτή, τηρουμένων των σχετικών όρων της εθνικής νομοθεσίας, δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές, ενώ η σύμβαση εξακολουθεί να δεσμεύει τους συμβαλλομένους, εάν μπορεί να υπάρξει και χωρίς τις καταχρηστικές ρήτρες.»

5 Το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 προβλέπει τα εξής:

«Τα κράτη μέλη μεριμνούν ώστε, προς το συμφέρον των καταναλωτών, καθώς και των ανταγωνιζόμενων επαγγελματιών, να υπάρχουν τα κατάλληλα και αποτελεσματικά μέσα, προκειμένου να πάψει η χρησιμοποίηση των καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις που συνάπτονται από έναν επαγγελματία με καταναλωτές.»

### *Το ιταλικό δίκαιο*

*Ο κώδικας προστασίας των καταναλωτών*

6 Το άρθρο 33 του decreto legislativo n. 206, recante Codice del consumo a norma dell'articolo 7 della legge 29 luglio 2003, n. 229 (νομοθετικού διατάγματος 206 περί κώδικα καταναλωτών, κατά την έννοια του άρθρου 7 του νόμου 229 της 29ης Ιουλίου 2003), της 6ης Σεπτεμβρίου 2005 (τακτικό συμπλήρωμα στην GURI αριθ. 235, της 8ης Οκτωβρίου 2005), με το οποίο η οδηγία 93/13 μεταφέρθηκε στην ιταλική έννομη τάξη, ορίζει στις παραγράφους 1 και 2 τα εξής:

«1. Σε σύμβαση μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία, θεωρούνται καταχρηστικές οι ρήτρες οι οποίες, κατ' αντίθεση προς την καλή πίστη, δημιουργούν εις βάρος του καταναλωτή σημαντική ανισορροπία όσον αφορά τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη σύμβαση.

2. Τεκμαίρονται καταχρηστικές, μέχρις αποδείξεως του εναντίου, οι ρήτρες οι οποίες έχουν ως σκοπό ή αποτέλεσμα να:

[…]

f) υποχρεώσουν τον καταναλωτή, σε περίπτωση μη εκπλήρωσης ή υπερημερίας της παροχής του, να καταβάλει προδήλως υπέρμετρο χρηματικό ποσό ως αποζημίωση, ποινική ρήτρα ή για άλλο αντίστοιχο λόγο·

[…]».

7 Το άρθρο 36, παράγραφοι 1 και 3, του κώδικα καταναλωτών προβλέπει τα εξής:

«1. Οι ρήτρες που κρίνονται καταχρηστικές κατά την έννοια των άρθρων 33 και 34 είναι άκυρες, ενώ η σύμβαση εξακολουθεί να ισχύει κατά τα λοιπά.

[…]

3. Οι ρήτρες είναι άκυρες μόνον καθ' ο μέρος τούτο ωφελεί τον καταναλωτή, η δε ακυρότητά τους μπορεί να διαπιστωθεί αυτεπαγγέλτως από το δικαστήριο.»

*Ο αστικός κώδικας*

8 Βάσει του άρθρου 1384 του Codice civile (αστικού κώδικα), το δικαστήριο μπορεί να μειώσει το ύψος της ποινικής ρήτρας κατά δίκαιη κρίση, εάν η κύρια παροχή έχει εκπληρωθεί εν μέρει ή αν το ύψος της ρήτρας είναι προδήλως υπέρμετρο, λαμβανομένου υπόψη του συμφέροντος του δανειστή για την εκπλήρωση.

*Ο κώδικας πολιτικής δικονομίας*

9 Το άρθρο 384 του Codice di procedura civile (κώδικα πολιτικής δικονομίας) φέρει τον τίτλο «Αρχή της δέσμευσης του δικαστηρίου της παραπομπής και κρίση επί της ουσίας» και ορίζει στο δεύτερο εδάφιό του τα εξής:

«Όταν δέχεται την αίτηση αναιρέσεως, το [Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο, Ιταλία)] αναιρεί την απόφαση και είτε παραπέμπει την υπόθεση σε άλλο δικαστήριο, το οποίο δεσμεύεται από την ερμηνεία και, εν πάση περιπτώσει, από τη λύση που έδωσε το [Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο] επί των νομικών ζητημάτων, είτε αποφαίνεται το ίδιο επί της ουσίας εφόσον δεν απαιτούνται νέες διαπιστώσεις επί των πραγματικών περιστατικών.»

10 Το άρθρο 394 του ιταλικού κώδικα πολιτικής δικονομίας τιτλοφορείται «Διαδικασία ενώπιον του δικαστηρίου της παραπομπής» και έχει ως εξής:

«[…]

Ενώπιον του δικαστηρίου της παραπομπής, η ένορκη βεβαίωση εξακολουθεί να ισχύει, αλλά οι διάδικοι δεν μπορούν να υποβάλουν αιτήματα πέραν των όσων διατύπωσαν στη δίκη επί της οποίας εκδόθηκε η απόφαση που αναιρέθηκε, εκτός αν η ανάγκη υποβολής νέων αιτημάτων προκύπτει από την αναιρετική απόφαση.»

## Η διαφορά της κύριας δίκης και το προδικαστικό ερώτημα

11 Το 1998 συνήφθη υποσχετική δικαιοπραξία υπό μορφή προσυμφώνου για την αγοραπωλησία ακινήτου μεταξύ, αφενός, των CR και TP, ως εκ προσυμφώνου αγοραστών (στο εξής: αγοραστές) και, αφετέρου, της Soledil, ως εκ προσυμφώνου πωλήτριας, και δόθηκε προκαταβολή ύψους περίπου 72 870 ευρώ από τους πρώτους στη δεύτερη. Το άρθρο 7 του προσυμφώνου όριζε, ως ποινική ρήτρα, ότι, σε περίπτωση μη εκπλήρωσης της υποχρέωσης που ανέλαβαν οι αγοραστές να συνάψουν την οριστική σύμβαση, ο πωλητής θα μπορούσε να παρακρατήσει, ως ποινή, την προκαταβολή.

12 Η οριστική σύμβαση πώλησης ουδέποτε συνήφθη και η διαφορά σχετικά με την υποσχετική δικαιοπραξία υποβλήθηκε στην κρίση διαιτητικού δικαστηρίου, το οποίο, με διαιτητική απόφαση της 29ης Ιουλίου 2002, διαπίστωσε ότι το προσύμφωνο είχε λυθεί λόγω μη εκπλήρωσης, από τους αγοραστές, της δικής τους παροχής. Οι αγοραστές υποχρεώθηκαν να αποδώσουν το επίδικο ακίνητο και, παράλληλα, ο πωλητής υποχρεώθηκε να επιστρέψει το σύνολο των ποσών που είχε εισπράξει ως προκαταβολή.

13 Με απόφαση την οποία εξέδωσε το 2009, το Corte d’appello di Ancona (εφετείο Ανκόνας, Ιταλία) κήρυξε άκυρη τη διαιτητική απόφαση για δικονομικούς λόγους και έκρινε τη διαφορά επί της ουσίας. Ειδικότερα, το εφετείο υποχρέωσε τους μεν αγοραστές να αποδώσουν το ακίνητο, τον δε πωλητή να επιστρέψει την προκαταβολή. Επιπλέον, κατ’ εφαρμογήν του άρθρου 1384 του αστικού κώδικα, μείωσε το ποσό της προβλεπόμενης στο άρθρο 7 του προσυμφώνου ποινικής ρήτρας, για την οποία έγινε λόγος στη σκέψη 11 της παρούσας αποφάσεως, περιορίζοντάς την μόνο στους δεδουλευμένους τόκους επί της προκαταβολής.

14 Με απόφαση εκδοθείσα το 2015, το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) αναίρεσε την απόφαση του Corte d’appello di Ancona (εφετείου Ανκόνας) λόγω έλλειψης αιτιολογίας ως προς τη μείωση του ύψους της ποινικής ρήτρας.

15 Κατόπιν τούτου, η υπόθεση παραπέμφθηκε ενώπιον του Corte d'appello di Bologna (εφετείου Μπολόνιας, Ιταλία).

16 Με απόφαση την οποία εξέδωσε το 2018, το δικαστήριο αυτό έκρινε ότι το αντικείμενο της δίκης κατόπιν της παραπεμπτικής αποφάσεως περιοριζόταν στην εφαρμογή της ποινικής ρήτρας του άρθρου 7 του προσυμφώνου πώλησης, στην ενδεχόμενη μείωση του ποσού της και στον προσδιορισμό τυχόν μεγαλύτερης ζημίας του πωλητή λόγω της άνευ τίτλου κατοχής του επίδικου ακινήτου από τους αγοραστές. Το ίδιο δικαστήριο αποφάνθηκε, μεταξύ άλλων, ότι ποινική ρήτρα ύψους περίπου 72 870 ευρώ ήταν υπερβολική και μείωσε, ως εκ τούτου, σε 61 600 ευρώ το ποσό που όφειλαν συναφώς οι αγοραστές.

17 Οι αγοραστές προσέβαλαν την εφετειακή απόφαση ενώπιον του Corte suprema di cassazione (Ανώτατου Ακυρωτικού Δικαστηρίου), ήτοι του αιτούντος δικαστηρίου, ισχυριζόμενοι ιδίως ότι η ποινική ρήτρα ήταν άκυρη ως προδήλως υπέρμετρη και αποτελούσε, συνακόλουθα, καταχρηστική ρήτρα κατά την έννοια της εθνικής νομοθεσίας για την προστασία των καταναλωτών. Υπό τις περιστάσεις αυτές, κατά την άποψή τους, το Corte d'appello di Bologna (εφετείο Μπολόνιας) όφειλε να κηρύξει, αυτεπαγγέλτως, ανίσχυρο το άρθρο 7 του προσυμφώνου πώλησης.

18 Το αιτούν δικαστήριο παρατηρεί, αφενός, ότι, βάσει της εθνικής νομοθεσίας, η αρχή του δεδικασμένου δεν επιτρέπει να διενεργηθεί δεύτερος έλεγχος νομιμότητας προκειμένου να εξεταστεί το ζήτημα της ακυρότητας μιας ενδεχομένως καταχρηστικής συμβατικής ρήτρας, το οποίο ούτε προβλήθηκε ούτε ελήφθη αυτεπαγγέλτως υπόψη στο πλαίσιο του πρώτου ελέγχου νομιμότητας, με συνέπεια ο συγκεκριμένος λόγος ακυρότητας να είναι κατ' ανάγκην ασυμβίβαστος με το περιεχόμενο της αναιρετικής αποφάσεως με την οποία εξαφανίστηκε η απόφαση του δικαστηρίου της ουσίας.

19 Αφετέρου, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι έχει ήδη κρίνει, συμφώνως προς τη νομολογία του Δικαστηρίου αναφορικά με την αρχή της αποτελεσματικότητας σε σχέση με τα δικαιώματα τα οποία αναγνωρίζονται στους καταναλωτές από την οδηγία 93/13, ότι η αρχή του δεδικασμένου δεν έχει εφαρμογή στο πλαίσιο συνοπτικής διαδικασίας έκδοσης διαταγής πληρωμής, όταν γίνεται επίκληση τίτλου που δεν έχει αποτελέσει αντικείμενο ανακοπής και η σχετική απόφαση δεν περιέχει αιτιολογία ως προς τη διαπίστωση περί μη καταχρηστικού χαρακτήρα των επίμαχων συμβατικών ρητρών.

20 Υπό τις συνθήκες αυτές, το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο) αποφάσισε να αναστείλει την ενώπιόν του διαδικασία και να υποβάλει στο Δικαστήριο το ακόλουθο προδικαστικό ερώτημα:

«Έχουν το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας [93/13] και το άρθρο 47 του [Χάρτη] την έννοια ότι:

α) αντιτίθενται στην εφαρμογή των αρχών της εθνικής δικονομίας, δυνάμει των οποίων προκαταρκτικά ζητήματα όπως τα σχετικά με την ακυρότητα [μιας ενδεχομένως καταχρηστικής συμβατικής ρήτρας], που δεν προβλήθηκαν ούτε ελήφθησαν υπόψη κατά την αναιρετική διαδικασία και αντιφάσκουν λογικά προς τη νομική συλλογιστική του διατακτικού της αναιρετικής αποφάσεως, δεν μπορούν να εξεταστούν στη διαδικασία που διεξάγεται κατόπιν παραπομπής μετά την αναίρεση, ούτε κατά τον έλεγχο νομιμότητας στον οποίο οι διάδικοι ζητούν να υποβληθεί η επί της ουσίας απόφαση του δικαστηρίου της παραπομπής,

β) ακόμη και σε περίπτωση πλήρους αδράνειας των καταναλωτών, οι οποίοι δεν προέβαλαν την ακυρότητα ή το ανίσχυρο των καταχρηστικών ρητρών πριν από τη δεύτερη αίτηση αναιρέσεως κατά της αποφάσεως του δικαστηρίου της παραπομπής,

γ) ειδικότερα όσον αφορά τη διαπίστωση της καταχρηστικότητας μιας προδήλως υπέρμετρης ποινικής ρήτρας, σε σχέση με τη μείωση της οποίας το [Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο)] διέταξε ότι χωρεί τροποποίηση βάσει κατάλληλων κριτηρίων (ποσοτικός προσδιορισμός), μεταξύ άλλων επειδή οι καταναλωτές δεν επικαλέστηκαν την καταχρηστικότητα της ρήτρας (επί της αρχής) πριν από την έκδοση της αποφάσεως του δικαστηρίου της παραπομπής;»

**Επί του προδικαστικού ερωτήματος**

21 Με το ερώτημά του, το αιτούν δικαστήριο ζητεί, κατ' ουσίαν, να διευκρινιστεί αν το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία βάσει της οποίας η εφαρμογή της αρχής του δεδικασμένου δεν επιτρέπει στον εθνικό δικαστή που επιλαμβάνεται κατόπιν παραπομπής μετά την αναίρεση να εξετάσει αυτεπαγγέλτως την ακυρότητα μιας ενδεχομένως καταχρηστικής συμβατικής ρήτρας, εφόσον, αφενός, ο καταναλωτής δεν επικαλέστηκε, ως λόγο ακυρότητας, την καταχρηστικότητα της ρήτρας κατά τα προηγούμενα στάδια της ένδικης διαδικασίας και, αφετέρου, η ακυρότητα της ρήτρας δεν ελήφθη αυτεπαγγέλτως υπόψη από τα εθνικά δικαστήρια στο πλαίσιο της δίκης επί της οποίας εκδόθηκε η αναιρετική απόφαση.

22 Κατά πάγια νομολογία, το σύστημα προστασίας το οποίο θεσπίζει η οδηγία 93/13 βασίζεται στην αντίληψη ότι ο καταναλωτής βρίσκεται σε ασθενέστερη θέση έναντι του επαγγελματία, τόσο ως προς τη διαπραγματευτική δύναμη όσο και ως προς το επίπεδο της πληροφόρησής του (απόφαση της 17ης Μαΐου 2022, SPV Project 1503 κ.λπ., C-693/19 και C-831/19, EU:C:2022:395, σκέψη 51 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

23 Ακριβώς λόγω αυτής της ασθενέστερης θέσης, το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 προβλέπει ότι οι καταχρηστικές ρήτρες δεν δεσμεύουν τους καταναλωτές. Πρόκειται για αναγκαστικού δικαίου διάταξη που έχει ως σκοπό να αντικαταστήσει την τυπική ισορροπία την οποία εγκαθιδρύει η σύμβαση μεταξύ των δικαιωμάτων και των υποχρεώσεων των συμβαλλομένων με μια ουσιαστική ισορροπία, ικανή να αποκαταστήσει τη μεταξύ τους ισότητα (απόφαση της 17ης Μαΐου 2022, SPV Project 1503 κ.λπ., C-693/19 και C-831/19, EU:C:2022:395, σκέψη 52 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

24 Στο πλαίσιο αυτό, ο εθνικός δικαστής οφείλει να εξετάζει αυτεπαγγέλτως τον καταχρηστικό χαρακτήρα των συμβατικών ρητρών που εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής της οδηγίας 93/13 και, κατ' αυτόν τον τρόπο, να επανορθώνει την υφιστάμενη έλλειψη ισορροπίας μεταξύ του καταναλωτή και του επαγγελματία, εφόσον έχει στη διάθεσή του τα απαραίτητα προς τούτο νομικά και πραγματικά στοιχεία (αποφάσεις της 14ης Μαρτίου 2013, Aziz, C-415/11, EU:C:2013:164, σκέψη 46, και της 17ης Μαΐου 2022, SPV Project 1503 κ.λπ., C-693/19 και C-831/19, EU:C:2022:395, σκέψη 53).

25 Επιπλέον, η οδηγία 93/13 επιβάλλει στα κράτη μέλη, όπως προκύπτει από το άρθρο 7, παράγραφος 1, ερμηνευόμενο υπό το πρίσμα της εικοστής τέταρτης αιτιολογικής της σκέψης, να προβλέπουν κατάλληλα και αποτελεσματικά μέτρα προκειμένου να παύσει η χρησιμοποίηση των

καταχρηστικών ρητρών στις συμβάσεις τις οποίες συνάπτει επαγγελματίας με καταναλωτές (αποφάσεις της 26ης Ιουνίου 2019, Addiko Bank, C-407/18, EU:C:2019:537, σκέψη 44, και της 17ης Μαΐου 2022, SPV Project 1503 κ.λπ., C-693/19 και C-831/19, EU:C:2022:395, σκέψη 54).

26 Ελλείψει σχετικής ρυθμίσεως του δικαίου της Ένωσης, οι κανόνες των διαδικασιών που έχουν ως σκοπό να διασφαλίσουν τα δικαιώματα τα οποία οι πολίτες αντλούν από το δίκαιο της Ένωσης άπτονται της εσωτερικής έννομης τάξης των κρατών μελών, δυνάμει της αρχής της δικονομικής τους αυτονομίας. Εντούτοις, οι κανόνες αυτοί δεν πρέπει να είναι λιγότερο ευνοϊκοί από εκείνους που διέπουν παρόμοιες καταστάσεις εσωτερικής φύσης (αρχή της ισοδυναμίας) ούτε να διαμορφώνονται κατά τρόπο ώστε να καθιστούν πρακτικώς αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την άσκηση των δικαιωμάτων που αναγνωρίζονται από την ενωσιακή έννομη τάξη (αρχή της αποτελεσματικότητας) (απόφαση της 17ης Μαΐου 2022, Unicaja Banco, C-869/19, EU:C:2022:397, σκέψη 22 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

27 Όσον αφορά την αρχή της ισοδυναμίας, το Δικαστήριο δεν διαθέτει κανένα στοιχείο το οποίο να εγείρει αμφιβολίες ως προς τη συμβατότητα της εφαρμοστέας στην κύρια δίκη εθνικής ρυθμίσεως με τη συγκεκριμένη αρχή.

28 Ως προς την αρχή της αποτελεσματικότητας, από τη νομολογία του Δικαστηρίου προκύπτει ότι κάθε περίπτωση στην οποία ανακύπτει το ζήτημα αν εθνική δικονομική διάταξη καθιστά αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την εφαρμογή του δικαίου της Ένωσης πρέπει να εξετάζεται λαμβανομένης υπόψη της θέσης της διατάξεως αυτής στην όλη διαδικασία, της διεξαγωγής της διαδικασίας και των ιδιαιτεροτήτων της συνολικώς θεωρούμενων, καθώς και, ενδεχομένως, των αρχών που αποτελούν τη βάση του εθνικού δικαιοδοτικού συστήματος, όπως η προστασία των δικαιωμάτων άμυνας, η αρχή της ασφάλειας δικαίου και η ορθή διεξαγωγή της διαδικασίας (απόφαση της 17ης Μαΐου 2022,Unicaja Banco, C-869/19, EU:C:2022:397, σκέψη 28 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

29 Επιπροσθέτως, το Δικαστήριο έχει διευκρινίσει ότι η υποχρέωση των κρατών μελών να διασφαλίζουν την αποτελεσματικότητα των δικαιωμάτων που αντλούν οι πολίτες από το δίκαιο της Ένωσης εμπεριέχει, ιδίως όσον αφορά τα δικαιώματα που απορρέουν από την οδηγία 93/13, απαίτηση περί αποτελεσματικής δικαστικής προστασίας, η οποία επιβεβαιώνεται στο άρθρο 7, παράγραφος 1, της ως άνω οδηγίας και κατοχυρώνεται επίσης στο άρθρο 47 του Χάρτη, ισχύει δε, μεταξύ άλλων, ως προς τον καθορισμό των δικονομικών προϋποθέσεων των ενδίκων βοηθημάτων που βασίζονται σε τέτοια δικαιώματα (απόφαση της 17ης Μαΐου 2022, Unicaja Banco, C-869/19, EU:C:2022:397, σκέψη 29 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

30 Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί επ’ αυτού ότι, ελλείψει αποτελεσματικού ελέγχου της ενδεχόμενης καταχρηστικότητας των ρητρών της οικείας σύμβασης, είναι αδύνατον να διασφαλιστεί ο σεβασμός των δικαιωμάτων που παρέχει η οδηγία 93/13 (απόφαση της 17ης Μαΐου 2022, Unicaja Banco, C-869/19, EU:C:2022:397, σκέψη 30 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

31 Επομένως, οι σχετικοί όροι της εθνικής νομοθεσίας στους οποίους αναφέρεται το άρθρο 6, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 δεν πρέπει να θίγουν την ουσία του δικαιώματος που παρέχεται από τη διάταξη αυτή στους καταναλωτές και συνίσταται στο να μη δεσμεύονται από ρήτρα θεωρούμενη ως καταχρηστική (απόφαση της 17ης Μαΐου 2022, Unicaja Banco, C-869/19, EU:C:2022:397, σκέψη 31 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

32 Πάντως, πρέπει να υπομνησθεί η σημασία την οποία έχει, τόσο στην ενωσιακή έννομη τάξη όσο και στις εθνικές έννομες τάξεις, η αρχή του δεδικασμένου. Πράγματι, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι, προς διασφάλιση τόσο της σταθερότητας του δικαίου και των εννόμων σχέσεων όσο και της ορθής απονομής της δικαιοσύνης, επιβάλλεται να μην μπορεί να τεθεί ζήτημα κύρους των δικαστικών αποφάσεων που έχουν καταστεί τελεσίδικες μετά την εξάντληση των διαθέσιμων μέσων ένδικης προστασίας ή μετά την εκπνοή των προθεσμιών που τάσσονται για την άσκησή τους [απόφαση της 9ης Απριλίου 2024, Profi Credit Polska (Επανάληψη της διαδικασίας που περατώθηκε με τελεσίδικη απόφαση), C-582/21, EU:C:2024:282, σκέψη 37 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία].

33 Το Δικαστήριο έχει αποφανθεί επίσης ότι, στην περίπτωση που, στο πλαίσιο προηγούμενης ένδικης διαδικασίας ελέγχου μιας σύμβασης, εθνικό δικαστήριο εξέδωσε απόφαση με ισχύ δεδικασμένου έχοντας εξετάσει αυτεπαγγέλτως, υπό το πρίσμα της οδηγίας 93/13, μία μόνον ρήτρα ή ορισμένες ρήτρες της σύμβασης, η οδηγία 93/13 επιβάλλει στο δικαστήριο που επιλαμβάνεται της υποθέσεως την υποχρέωση να εκτιμήσει, κατόπιν αιτήματος των διαδίκων ή αυτεπαγγέλτως, εφόσον έχει στη διάθεσή του τα απαραίτητα νομικά και πραγματικά στοιχεία, την ενδεχόμενη καταχρηστικότητα των υπολοίπων ρητρών της ίδιας σύμβασης. Και τούτο διότι, χωρίς έναν τέτοιον έλεγχο, η προστασία του καταναλωτή θα ήταν ελλιπής και ανεπαρκής και δεν θα αποτελούσε ούτε κατάλληλο ούτε αποτελεσματικό μέσο προκειμένου να παύσει η χρησιμοποίηση ρητρών τέτοιου είδους, εν αντιθέσει προς τα όσα προβλέπει το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13 (απόφαση της 26ης Ιανουαρίου 2017, Banco Primus, C-421/14, EU:C:2017:60, σκέψη 52 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

34 Αντιθέτως, η απαιτούμενη προστασία θα διασφαλιζόταν αν, στη διάρκεια της πρώτης ένδικης διαδικασίας, το αρμόδιο δικαστήριο είχε ελέγξει τον ενδεχομένως καταχρηστικό χαρακτήρα των ρητρών της σύμβασης και από την τουλάχιστον συνοπτικώς αιτιολογημένη εξέταση αυτή είχε προκύψει ότι δεν υπήρχε καμία καταχρηστική ρήτρα και ότι ο καταναλωτής είχε δεόντως ενημερωθεί ότι, αν δεν ασκούσε έφεση εντός της προβλεπόμενης από το εθνικό δίκαιο προθεσμίας, θα έχανε το δικαίωμα να επικαλεστεί μεταγενέστερα την καταχρηστικότητα των ρητρών αυτών (απόφαση της 7ης Νοεμβρίου 2024, ERB New Europe Funding II, C-178/23, EU:C:2024:943, σκέψη 39 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία).

35 Εκ των ανωτέρω συνάγεται ότι ο δικαστικός έλεγχος της καταχρηστικότητας των ρητρών που περιέχονται σε σύμβαση η οποία συνάπτεται μεταξύ καταναλωτή και επαγγελματία είναι σύμφωνος με την αρχή της αποτελεσματικότητας υπό το πρίσμα της οδηγίας 93/13, εφόσον, αφενός, ο καταναλωτής ενημερώνεται για την ύπαρξη του εν λόγω ελέγχου και για τις συνέπειες που επιφέρει τυχόν δική του αδράνεια όσον αφορά την απώλεια του δικαιώματος επίκλησης της καταχρηστικότητας των συμβατικών ρητρών και, αφετέρου, η απόφαση η οποία λαμβάνεται κατόπιν του ως άνω ελέγχου είναι επαρκώς αιτιολογημένη ώστε να μπορούν να προσδιοριστούν οι ρήτρες που εξετάστηκαν συναφώς καθώς και οι λόγοι, έστω συνοπτικώς εκτιθέμενοι, για τους οποίους ο δικαστής κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι ρήτρες αυτές δεν είναι καταχρηστικές. Μια δικαστική απόφαση που ανταποκρίνεται στις προαναφερθείσες απαιτήσεις μπορεί να έχει ως αποτέλεσμα τον αποκλεισμό της δυνατότητας νέου ελέγχου της καταχρηστικότητας των συμβατικών ρητρών στο πλαίσιο μεταγενέστερης διαδικασίας (απόφαση της 29ης Φεβρουαρίου 2024, Investcapital, C-724/22, EU:C:2024:182, σκέψη 45)

36 Εν προκειμένω, από τη δικογραφία που έχει στη διάθεσή του το Δικαστήριο προκύπτει ότι, βάσει της εφαρμοστέας εθνικής νομοθεσίας, προσκρούει στην αρχή του δεδικασμένου το να εξεταστεί, στο πλαίσιο διαδικασίας κατόπιν παραπομπής μετά από αναίρεση, λόγος ακυρότητας ο οποίος μπορεί να ληφθεί υπόψη αυτεπαγγέλτως, όπως η ενδεχόμενη καταχρηστικότητα συμβατικής

ρήτρας, υπό περιστάσεις όπου ο λόγος αυτός ούτε προβλήθηκε ούτε ελήφθη υπόψη κατά τη δίκη που περατώθηκε με την έκδοση της αναιρετικής αποφάσεως, όπερ σημαίνει ότι η επίκληση του συγκεκριμένου λόγου είναι κατ' ανάγκην ασυμβίβαστη προς το περιεχόμενο του διατακτικού της αποφάσεως αυτής.

37 Φαίνεται επίσης ότι το ζήτημα της ενδεχόμενης καταχρηστικότητας της επίμαχης στην κύρια δίκη ποινικής ρήτρας δεν αναλύθηκε σε καμία από τις προαναφερθείσες στις σκέψεις 13, 14 και 16 της παρούσας αποφάσεως δικαστικές αποφάσεις, ούτε από τα δικαστήρια της ουσίας ούτε από το Corte suprema di cassazione (Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο).

38 Ωστόσο, κατά την εκτίμηση του αιτούντος δικαστηρίου, έχει πράγματι εκδοθεί δικαστική απόφαση με την οποία αναγνωρίζεται σιωπηρώς το κύρος της επίμαχης ποινικής ρήτρας, δεδομένου ότι η απόφαση των εθνικών δικαστηρίων περί μείωσης του ύψους της προϋποθέτει, κατά λογική αναγκαιότητα, ότι η ποινική ρήτρα είναι έγκυρη και παράγει έννομα αποτελέσματα. Συνεπώς, βάσει της εφαρμοστέας εθνικής ρυθμίσεως, η αυτεπάγγελτη εξέταση της καταχρηστικότητας της ποινικής ρήτρας θεωρείται ότι έγινε σιωπηρώς και καλύπτεται από το δεδικασμένο, τούτο δε ακόμη και ελλείψει οποιασδήποτε σχετικής αιτιολογίας. Τούτο όμως καθιστά αδύνατο τον έλεγχο τον οποίο απαιτεί η νομολογία που εκτίθεται στις σκέψεις 30 και 33 έως 35 της παρούσας αποφάσεως, παρότι εκκρεμεί ακόμη ένδικη διαδικασία σχετική με την επίμαχη στην υπόθεση της κύριας δίκης ποινική ρήτρα.

39 Επομένως, η εθνική αυτή ρύθμιση, η οποία στερεί από τον καταναλωτή τα δικονομικά μέσα που του παρέχουν τη δυνατότητα να προβάλει τα δικαιώματα τα οποία αντλεί από την οδηγία 93/13, είναι ικανή να καταστήσει αδύνατη ή υπερβολικά δυσχερή την προστασία των εν λόγω δικαιωμάτων, με συνέπεια να παραβιάζεται η αρχή της αποτελεσματικότητας.

40 Εξάλλου, το αιτούν δικαστήριο επισημαίνει ότι οι αγοραστές επέδειξαν εντελώς παθητική στάση και δεν επικαλέστηκαν τον καταχρηστικό χαρακτήρα της επίμαχης ποινικής ρήτρας παρά μόνο στο πλαίσιο της δεύτερης αιτήσεως αναιρέσεως.

41 Επ' αυτού, είναι αληθές ότι η τήρηση της αρχής της αποτελεσματικότητας δεν είναι δυνατόν να φτάνει μέχρι του σημείου να αντισταθμίζει την πλήρη αδράνεια του ενδιαφερόμενου καταναλωτή (πρβλ. απόφαση της 24ης Ιουνίου 2025, GR REAL C-351/23, EU:C:2025:474, σκέψη 58 και εκεί μνημονευόμενη νομολογία). Εντούτοις, εν προκειμένω, από την απόφαση περί παραπομπής προκύπτει ότι οι αγοραστές συμμετείχαν σε όλα τα στάδια της ένδικης διαδικασίας και επικαλέστηκαν, έστω και στο πλαίσιο της δεύτερης αιτήσεως αναιρέσεως, την καταχρηστικότητα της επίμαχης ποινικής ρήτρας. Ως εκ τούτου, η συμπεριφορά τους δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως εντελώς παθητική.

42 Από το σύνολο των προεκτεθέντων προκύπτει ότι στο υποβληθέν προδικαστικό ερώτημα πρέπει να δοθεί η απάντηση ότι το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα της αρχής της αποτελεσματικότητας και του άρθρου 47 του Χάρτη, έχουν την έννοια ότι αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία βάσει της οποίας η εφαρμογή της αρχής του δεδικασμένου δεν επιτρέπει στον εθνικό δικαστή που επιλαμβάνεται κατόπιν παραπομπής μετά την αναίρεση να εξετάσει αυτεπαγγέλτως την ακυρότητα μιας ενδεχομένως καταχρηστικής συμβατικής ρήτρας, εφόσον, αφενός, ο καταναλωτής δεν επικαλέστηκε, ως λόγο ακυρότητας, την καταχρηστικότητα της ρήτρας κατά τα προηγούμενα στάδια της ένδικης διαδικασίας και, αφετέρου, η ακυρότητα της ρήτρας δεν ελήφθη αυτεπαγγέλτως υπόψη από τα εθνικά δικαστήρια στο πλαίσιο της δίκης επί της οποίας εκδόθηκε η αναιρετική απόφαση.

**Επί των δικαστικών εξόδων**

43 Δεδομένου ότι η παρούσα διαδικασία έχει ως προς τους διαδίκους της κύριας δίκης τον χαρακτήρα παρεμπίπτοντος που ανέκυψε ενώπιον του αιτούντος δικαστηρίου, σ' αυτό εναπόκειται να αποφανθεί επί των δικαστικών εξόδων. Τα έξοδα στα οποία υποβλήθηκαν όσοι υπέβαλαν παρατηρήσεις στο Δικαστήριο, πλην των ως άνω διαδίκων, δεν αποδίδονται.

Για τους λόγους αυτούς, το Δικαστήριο (τέταρτο τμήμα) αποφαίνεται:

**Το άρθρο 6, παράγραφος 1, και το άρθρο 7, παράγραφος 1, της οδηγίας 93/13/ΕΟΚ του Συμβουλίου, της 5ης Απριλίου 1993, σχετικά με τις καταχρηστικές ρήτρες των συμβάσεων που συνάπτονται με καταναλωτές, ερμηνευόμενα υπό το πρίσμα του άρθρου 47 του Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της Ευρωπαϊκής Ένωσης,**

**έχουν την έννοια ότι:**

**αντιτίθενται σε εθνική νομοθεσία βάσει της οποίας η εφαρμογή της αρχής του δεδικασμένου δεν επιτρέπει στον εθνικό δικαστή που επιλαμβάνεται κατόπιν παραπομπής μετά την αναίρεση να εξετάσει αυτεπαγγέλτως την ακυρότητα μιας ενδεχομένως καταχρηστικής συμβατικής ρήτρας, εφόσον, αφενός, ο καταναλωτής δεν επικαλέστηκε, ως λόγο ακυρότητας, την καταχρηστικότητα της ρήτρας κατά τα προηγούμενα στάδια της ένδικης διαδικασίας και, αφετέρου, η ακυρότητα της ρήτρας δεν ελήφθη αυτεπαγγέλτως υπόψη από τα εθνικά δικαστήρια στο πλαίσιο της δίκης επί της οποίας εκδόθηκε η αναιρετική απόφαση.**

(υπογραφές)